

The background of the entire page is a dense, repeating pattern of architectural drawings. These drawings include various styles of wine cellars, some with gabled roofs and others with flat roofs, interspersed with stylized trees and small human figures. Some figures are on bicycles, and others are walking. The drawings are rendered in a simple, line-art style, creating a sense of a vibrant, populated urban environment.

партиципативни урбани дизајн | participatory urban design

НЕГОТИНСКЕ ПИВНИЦЕ WINE CELLARS OF NEGOTIN

уредници Зоран Ђукановић и Арналдо Бибо Ђекини

edited by Zoran Đukanović and Arnaldo Bibo Cecchini

Велика вредност и корист, низа искустава и напора партиципативног урбаног и политичког дизајна, приказаних у овој књизи, огледају се у могућности да се оваплоте у релевантно нематеријално политичко преимућство и значајан друштвени капитал за локални развој. Предлажући осмишљену заједничку визију пожељне будућности, изграђену кроз партиципативни процес у оквиру кохерентне стратешке визије, представљени пројекти и будућност коју они предвиђају за регион Неготина, претстављају прилику за локалну политику и јавне и приватне доносиоце одлука да конструишу заједнички смисао и сазнање о будућности, које могу да примене како би се мобилизовали за акцију и у сврху колективне координације. Другим речима, ови пројекти и предлози о колективној баштини Неготина сада су и сами колективно наслеђе. Прилика. Квасац потребан за ферментацију локалног развоја. Ипак, као квасац у винарству, неопходан је, али не и довољан.

Извод из рецензије: Ванредни Проф. др Иван Блечић
Универзитет у Каљарију, Департман за грађевинарство, животну средину
и архитектуру

The great value and interest of the series of experiences and efforts of participatory urban and policy design illustrated in this book resides in them possibly being a relevant immaterial policy asset and a social capital for the local development. In proposing a reasonably shared vision of a desirable future, constructed through a participatory process and within a coherent strategic vision, the presented projects and the future they envision for the Negotin region are an opportunity for the local polity and for public and private decision makers to construct a shared meaning and knowledge of the future, which they can appropriate in order to mobilise for action and for the purpose of collective coordination.

In other words, these projects and proposals on Negotin's collective heritage are now themselves a collective heritage. An opportunity. A yeast needed for fermenting local development. Yet as yeast in wine-making, indispensable but not sufficient.

Review Excerpt: Associate Prof. PhD Ivan Blečić
Università degli Studi di Cagliari, Dipartimento di Ingegneria Civile, Ambientale e
Architettura

НЕГОТИНСКЕ ПИВНИЦЕ

Партиципативни урбани дизајн

уредници:

Зоран Ђукановић и Арналдо Бибо Ћекини

WINE CELLARS OF NEGOTIN

Participatory Urban Design

edited by:

Zoran Đukanović and Arnaldo Bibo Cecchini

НАСЛОВ | TITLE

НЕГОТИНСКЕ ПИВНИЦЕ | WINE CELLARS OF NEGOTIN

Партиципативни урбани дизајн | Participatory Urban Design

УРЕДНИЦИ | EDITORS

Зоран Ђукановић | Zoran Đukanović
Арналдо Бибо Ђекини | Arnaldo Bibo Cecchini

АУТОРИ | AUTHORS

Зоран Ђукановић, Арналдо Бибо Ђекини, Јелена Живковић, Нађа Беретић, Алесандро Плаисант, Елена Батаљини, Предраг Јовановић, Јелена Марић, Бошко Дробњак, Тамара Вуковић, Ивана Гајић, Александра Урошевић, Никола Солунац, Мина Вучковић, Александра Недељковић, Александар Симић, Тамара Ђурић, Јована Милојковић, Данило Никић, Ена Такач, Наташа Петровић, Магдалена Маслаћевић, Невена Грујић, Александра Антонић
Zoran Đukanović, Arnaldo Bibo Cecchini, Jelena Živković, Nađa Beretić, Alessandro Plaisant, Elena Battaglini, Predrag Jovanović, Jelena Marić, Boško Drobñak, Tamara Vuković, Ivana Gajić, Aleksandra Urošević, Nikola Solunac, Mina Vučković, Aleksandra Nedeljkić, Aleksandar Simić, Tamara Đurić, Jovana Milojković, Danilo Nikić, Ena Takač, Nataša Petrović, Magdalena Maslaćević, Nevena Grujić, Aleksandra Antonić

ИЗДАВАЧ | PUBLISHER

Италијански институт за културу у Београду | Istituto Italiano di Cultura di Belgrado

ЗА ИЗДАВАЧА | FOR PUBLISHER

Давиде Скалмани | Davide Scalmani

TOTAL ДИЗАЈН | TOTAL DESIGN

Тамара Вуковић | Tamara Vuković

САРАЂИВАЛИ У ИЗРАДИ ГРАФИЧКОГ ДИЗАЈНА | COLLABORATED ON THE GRAPHIC DESIGN

Невена Грујић, Предраг Јовановић, Нађа Беретић | Nevena Grujić, Predrag Jovanović, Nađa Beretić

ПРЕВОД | TRANSLATION

Тамара Вуковић, Предраг Јовановић, Тамара Беретић-Ваци, Нађа Беретић
Tamara Vuković, Predrag Jovanović, Tamara Beretić Vaci, Nađa Beretić

ШТАМПА | PRINTED BY

Gama Studio

ТИРАЖ | NUMBER OF COPIES

500

МЕСТО И ГОДИНА ИЗДАВАЊА | PLACE AND YEAR EDITION

Београд, 2019 | Belgrade, 2019

ISBN 978-86-901492-0-9

Амбасада Италије у Београду
Ambasciata d'Italia, Belgrado

Италијански институт за културу, Београд
Istituto Italiano di Cultura, Belgrado

Архитектонски факултет, Београд
Faculty of Architecture, Belgrade

Департман за архитектуру, дизајн и урбанизам,
Алгеро
Dipartimento di Architettura, Design e Urbanistica,
Alghero

Универзитет у Београду
University of Belgrade

Универзитет у Сассарију
Università degli Studi di Sassari

Општина Неготин
Municipality of Negotin

Општина Алгеро
Comune di Alghero

Асоцијација италијанских и српских
научника и истраживача
Associazione Italiani e Serbi
Scienziati e Studiosi

“Public Art & Public Space” програм
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет
“Public Art & Public Space” program
University of Belgrade - Faculty of Architecture

Cantina Santa Maria La Palma, Алгеро
Cantina Santa Maria La Palma, Alghero

Fondazione Giuseppe Di Vittorio, Рим
Fondazione Giuseppe Di Vittorio, Roma

Универзитет у Београду - Филозофски факултет
University of Belgrade - Faculty of Philosophy

Sapienza Универзитет у Риму
Sapienza Università di Roma

Институт за Архитектуру и Урбанизам Србије
Institute of Architecture and Urban & Spatial Planning of
Serbia

Универзитет “Roma Tre”, Архитектонски факултет
Università degli Studi Roma Tre, Facoltà di Architettura

Резерват природе “Monte Navegna e Monte Cervia”
Riserva Naturale Monte Navegna e Monte Cervia

00

САДРЖАЈ CONTENT

01	УВОД	007
	INTRODUCTION	
01.1	Уводна реч	008
	Opening statement	
01.2	Интернационална сарадња	010
	International cooperation	
01.3	Учесници у задатку	014
	Participants in the assignment	
02	О ПРОЈЕКТУ	017
	ABOUT THE PROJECT	
03	О НЕГОТИНУ	069
	ABOUT NEGOTIN	
03.1	Потенцијали општине	070
	Potentials of the municipality	
03.2	Културно-историјски значај пивница	082
	Cultural and historical importance of the wine cellars	
04	ПРОЦЕС ПАРТИЦИПАЦИЈЕ	093
	PARTICIPATION PROCESS	
04.1	Радионица “Партиципативни урбани дизајн”	094
	“Participatory urban design” workshop	
04.2	Систематизација стејкхолдера	098
	Stakeholder assessment	
04.3	Партиципација и анализа стејкхолдера	100
	Participation and the assessment of stakeholders	
04.4	Утицаја и интереси стејкхолдера	110
	Influence and interests of stakeholders	
04.5	Партиципација у планирању урбаног развоја	112
	Participation in urban planning	

05	РАД НА ТЕРЕНУ	121
	FIELDWORK	
05.1	Први обилазак локације First site visit	122
05.2	Систематизација прикупљених података First systematization of the collected data	146
05.3	Хијерархија проблема и потенцијала The hierarchy of problems and potentials	152
05.4	Други обилазак локације Second site visit	178
05.5	Систематизација прикупљених података Second systematization of the collected data	190
06	СТУДЕНТСКИ ПРОЈЕКТИ	193
	STUDENT PROJECTS	
06.1	Рајачке пивнице Wine cellars of Rajac	194
06.2	Рогљевачке пивнице Wine cellars of Rogljevo	220
06.3	Смедовачке пивнице Wine cellars of Smedovac	258
06.4	Штубичке пивнице Wine cellars of Štubik	322
07	ИНТЕРНАЦИОНАЛНИ ПРОЈЕКТИ	345
	INTERNATIONAL PROJECTS	
07.1	Братимљење градова Алгеро-Неготин Fraternizing of the Towns Alghero-Nagotin	346
07.2	Истраживачки пројекат у оквиру билатералне сарадње Италије и Србије Italy-Serbia bilateral research project “Learning Economies. Modelling Community-Led Local Development for the Sustainable Economic Trajectories of the Negotin and Zlatibor Regions“	376

07.2

ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ У ОКВИРУ БИЛАТЕРАЛНЕ САРАДЊЕ ИТАЛИЈЕ И СРБИЈЕ ITALY-SERBIA BILATERAL RESEARCH PROJECT

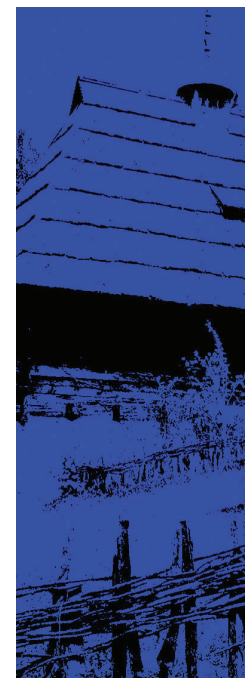
аутори: Елена Батаљини и Јелена Живковић
authors: Elena Battaglini and Jelena Živković

Увод

Истраживачки пројекат „Learning Economies. Modelling Community-Led Local Development for the Sustainable Economic Trajectories of the Negotin and Zlatibor Regions” је пројекат орјентисан ка успостављању платформе за интердисциплинарну научну сарадњу на идентификацији и конструисању модела интервенција у трајекторијама регионалног развоја који се заснива на концепту локалног развоја вођеног локалном заједницом (Community Led Local Development - CLLD). Главни циљ овог пројекта је израда Извештаја о процени усклађености за веб-платформу коју ће локалне заједнице Неготина и Чајетине имплементирати и даље развијати.

Introduction

The research project „Learning Economies. Modelling Community-Led Local Development for the Sustainable Economic Trajectories of the Negotin and Zlatibor Regions” is a policy oriented project that provides a platform for interdisciplinary scientific collaboration on identification and construction of a Community-Led Local Development (CLLD) intervention model on the regional sustainable development paths. The principal objective of this project relies on producing a Compliance Assessment Report of a web-platform to be implemented and further developed by local communities of Negotin and Čajetina as main target of this intervention.

“LEARNING ECONOMIES. MODELLING COMMUNITY-LED LOCAL DEVELOPMENT FOR THE SUSTAINABLE ECONOMIC TRAJECTORIES OF THE NEGOTIN AND ZLATIBOR REGIONS”

SAPIENZA
UNIVERSITÀ DI ROMA

laus
uayc

ROMA
TRE

*из елабората за насловну страну електронског издања књиге, у изради
from the elaboration for the e-book cover page, in progress*

Пројекат је део „Извршног програма за научну и технолошку сарадњу између Италије и Србије 2016-2018 године“. Институције задужене за координацију програма са италијанске стране су: Министарство иностраних послова и међународне сарадње, Генерални директорат за промоцију земље (економија, култура и наука) Републике Италије, а са српске стране: Министарство образовања, науке и технолошког развоја Републике Србије. Пројекат се сматра “Заједничким истраживачким пројектом од посебног значаја” (“*Progetti di Grande Rilevanza*” *aisensi della l. 401/90*) у оквиру области „Безбедна, чиста и ефикасна енергија – развој и заштита животне средине“ и финансијски је подржан од стране Министарства спољних послова и међународне сарадње Италије (*Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale, Direzione Generale per la Promozione del Sistema Paese - MAECI*).

Овај билатерални колаборативни истраживачки пројекат, фокусиран ка политикама развоја, проистиче из претходне две студије случаја и има за циљ да допринесе њиховом даљем регионалном развоју:

1. Регион Источне Србије - Општина Неготин, фокусиран на студије, умрежавање, трансфер знања развијен у оквиру билатералне научне сарадње коју спонзорише Амбасада Италије у Београду (Negotin Dossier; Djukanovic & Zivkovic 2015);
2. Златиборски регион - Општина Чајетина, повезује пројекат „Learning Economies“ са пројектом “Mobility” project n. RS13MO5 (подржан од стране МАЕСИ) и његових научних резултата (Battaglini and Babović 2016; Battaglini et al. 2015) и даље га развија.

The project is part of the “Executive Programme for Scientific and Technological Cooperation Between the Italian Republic and The Republic of Serbia for the Years 2016-2018”. The institutions in charge of the co-ordination of the present “Executive Programme” are for the Italian Party: Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation, Directorate General for the Country Promotion (Economy, Culture and Science), and for the Serbian Party: Ministry of Education, Science and Technological Development. The “Learning Economies” project is considered a “Joint Research Project of Particular Relevance” (“*Progetti di Grande Rilevanza*” *aisensi della l. 401/90*) and has been granted a financial contribution from Italian Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale, Direzione Generale per la Promozione del Sistema Paese (MAECI).

This bilateral collaborative policy - focused research project stems from two previous case-studies and aims to contribute to their further regional development:

1. The region of Eastern Serbia – Municipality of Negotin, focused on the studies, networking, the transfer of knowledge developed within the bilateral scientific cooperation sponsored by the Italian Embassy in Belgrade (Negotin Dossier; Djukanovic & Zivkovic 2015);
2. The region of Zlatibor – Municipality of Čajetina, connecting “Learning economies” project with “Mobility” project n. RS13MO5 (supported by MAECI) and its scientific outputs (Battaglini and Babović 2016; Battaglini et al. 2015) and spin offs.

Следећи партнери чине цео тим пројекта:

- **Fondazione Di Vittorio (FDV)**, Рим – водећи италијански партнер (Dr. Elena Battaglini and MSc Pasquale Pignatale);
- **Универзитет у Београду - Архитектонски факултет (УБФА)** - водећи српски партнер (Проф. Др. Јелена Живковић, проф. Др Зоран Ђукановић, проф. Др. Ђокић Владан, проф. Др Ксенија Лаловић, + проф. Др Јасминка Цвејић са Шумарског факултета);
- **Универзитет у Риму La Sapienza, Архитектонски факултет** (Prof. Dr. Francesca Giofrè);
- **Универзитет у Сасарију - Департман за Архитектуру, дизајн и урбанизам у Алгери** (Prof. Dr. Arnaldo Cecchini, Prof. Dr. Giuseppe Onni);
- **Универзитет у Београду, Филозофски факултет** (Проф. др Марија Бабовић);
- **Институт за архитектуру и урбанизам и просторно планирање (ИАУС)** (Др. Никола Крунић, др Марина Ненковић-Ризнић);
- **Riserva Naturale dei Monti Navegna & Cervia** (Luigi Russo, Mario Assennato);
- **Универзитет у Риму Roma Tre, Архитектонски факултет** (Prof. Dr. Anna Laura Palazzo).

Подршка:

- **„Public art & Public space - PaPs“ Универзитет у Београду - Архитектонски факултет** (Проф. др Зоран Ђукановић и Проф. др Јелена Живковић).

The following Partners compose the overall Team of the project:

- **Fondazione Di Vittorio (FDV)**, Rome – Leading Italian Partner (Dr. Elena Battaglini and MSc Pasquale Pignatale);
- **University of Belgrade Faculty of Architecture (UBFA)** – Leading Serbian Partner (Prof. Dr. Jelena Živković, Prof. Dr. Zoran Djujukanović, Prof. Dr. Djokić Vladan, Prof. Dr. Ksenija Lalovic, + Prof. Dr. Jasminka Cvejic from Faculty of Forestry);
- **University of Rome La Sapienza, Faculty of Architecture** (Prof. Dr. Francesca Giofrè);
- **University of Sassari - Department of Architecture, Design and Urbanism in Alghero** (Prof. Dr. Arnaldo Cecchini, Prof. Dr. Giuseppe Onni);
- **University of Belgrade, Faculty of Philosophy** (Prof. Dr. Marija Babović);
- **Institute of Architecture and Urban and Spatial Planning (IAUS)** (Dr. Nikola Krunić, Dr. Marina Nenkovic-Riznic);
- **Riserva Naturale dei Monti Navegna & Cervia** (Luigi Russo, Mario Assennato);
- **Università di Roma Tre, Facoltà di Architettura** (Prof. Dr. Anna Laura Palazzo).

Support:

- **„Public art & Public space - PaPs“ University of Belgrade, Faculty of Architecture** (Prof. Dr. Zoran Đukanović and Prof. Dr. Jelena Živković).

Концепт и методологија

Актуелна дебата о локалном развоју наглашава важност њене просторне димензије. Нови приступи (Stimson et al. 2011), иако препознају да је развој уоквирен егзогеним факторима, приписују много значајнију улогу ендогеним силама. Овај приступ је уведен у европске политике и прописе кроз концепт локалног развоја вођеног локалном заједницом (CLLD). "CLLD" може да мобилише и укључи локалне заједнице и организације како би допринео постизању циљева Европске стратегије 2020 који се односе на паметан, одрживи и инклузивни раст; подстицање територијалне кохезије и постизање циљева социо-економске политике (Battaglini 2016).

Управљање трајекторијама регионалног развоја је нераскидиво повезано са подацима. Све интервенције, политике и будући сценарији се заснивају на подацима који се генеришу и анализирају у оквиру специфичних институционалних окружења, као што су наднационалне агенције, националне агенције и званична статистика. Активности анализе, објављивања и ширења података и сценарија активно доприносе обликовању и дефинисању регионалног развоја локалне самоуправе кроз спољну експертизу. Без обзира на стратегију за коју се определе доносиоци одлука (нпр. избегавање могућих сукоба; повећање консензуса), процедуре прикупљања и анализе података, као и њихова сврха, имају тенденцију да се ограниче на акредитована окружења и да се даље извршавају у институционалном пољу.

Concept and Methodology

Current debate on local development highlights the importance of its place-based dimension. The emerging approaches (Stimson et al. 2011), while recognizing that development is framed by exogenous factors, attribute a much more significant role to endogenous forces. This approach has been translated into European policies and regulations with the concept of Community Led Local Development (CLLD). CLLD can mobilise and involve local communities and organisations to contribute to achieving the Europe 2020 Strategy goals of smart, sustainable and inclusive growth, fostering territorial cohesion and reaching socio-economic policy objectives (Battaglini 2016).

Governance of the regional development trajectories are inextricably linked to data. Interventions, policies and future scenarios are all based on data generated and analysed within specific institutional settings, such as supranational agencies, national agencies and official statistics. In this sense, the activities of analysis, publication and diffusion of data and scenarios actively contribute to shape and delimit the field of regional development local governance through external expertise. Whatever the strategy pursued by decision makers may be (e.g. to defuse possible conflicts; to enlarge consensus), procedures of data collection and analysis, as well as their purpose, tend to be restricted to within accredited settings and further performed in institutional loci.

Због тога билатерални истраживачки пројекат Италије и Србије „ Learning Economies. Modelling Community-Led Local Development for the Sustainable Economic Trajectories of the Negotin and Zlatibor Regions” има за циљ да интегрише ове „одозго на доле“ обрасце са новим путањама ангажовања које развијају алтернативне “CLLD” процесе оснаживањем локалне заједнице Неготинског и Златиборског округа.

У том контексту, циљ пројекта је идентификација и изградња модела интервенција у трајекторијама одрживог регионалног развоја који се заснива на концепту локалног развоја вођеног локалном заједницом. Овај модел представља кључни део Извештаја о процени усклађености за имплементацију проактивне веб-платформе (ВП) за подршку одлучивању, која пружа драгоцен интерфејс између фирми, заједница и власти путем иновативних приступа који омогућавају и подржавају јавну партиципацију у регионалном развоју.

Пројекат се заснива на разумевању концепта локалног развоја вођеног од стране заједнице као процеса “територијализације”. Територијализација представља копродукцију друштва и окружења, у којој оба имају моћ деловања. Односи се на „процес у коме заједнице (иако у неограниченим мрежама) перципирају специфичну природу и карактеристике свог места, приписују симболе ресурсима и локалним посебностима, и објективизују, структурирају и организују простор“ (Horlings et al. 2016, p.6).

Therefore, the „Learning Economies. Modelling Community-Led Local Development for the Sustainable Economic Trajectories of the Negotin and Zlatibor Regions“, Italy and Serbia bilateral research project is aimed at integrating these top-down patterns by new trajectories of engagement that develop alternative CLLD processes by the empowerment of Negotin and Zlatibor local communities.

In that context, the goal of the Project is the identification and construction of a CLLD-intervention model on the regional sustainable development paths. This model stands at the core section of a Compliance Assessment Report for the implementation of a proactive decision-support web-platform (WP) that provides valuable interface between firms, communities, authorities with solution-oriented innovative approaches in a public and participatory dimension.

The project is based on understanding of the concept of Community Led Local Development as a process of “territorialisation”. Territorialisation is perceived as co-production of society and environment, in which both have agency. It refers to “a process in which communities (although in unbounded networks) perceive the specific nature and characteristics of their place, attribute symbols to resources and to local peculiarities, and reify, structure and organise space.” (Horlings et al. 2016, p.6).

Територијализација описује динамику и процесе у контексту регионалног развоја, вођене колективном намером, и протеже се даље од локалитета и географских или административних граница.

Операционализација концепта територијализације је био методолошки изазов којим се пројекат "Learning Economies" бавио користећи различите квантитативне и квалитативне методе и технике истраживања. Да би се конструисао наш "CLLD" модел интервенције за два српска региона, анализирани су следеће димензије:

1. Територијални миље, заснован на две главне димензије - географској и социо-културној близини;
2. Стратегије регионалног развоја;
3. Утицаји стратегија регионалног развоја. Дизајн истраживања је укључио: а) прикупљање, обраду и анализе различитих извора и документа (статистички подаци, планови, документација, веб и штампани извори...), дескриптивну и просторну анализа региона б) конструкцију модела интервенције, и ц) објављивање и презентацију резултата.

Territorialisation describes the dynamics and processes in the context of regional development, driven by collective intentionality and stretching beyond localities and geographical or administrative boundaries.

Operationalisation of the concept of territorialisation was a methodological challenge that the "Learning Economies" project addressed by using different quantitative and qualitative research methods and techniques. To construct our CLLD model of intervention in the two Serbian regions, the following dimensions were analysed:

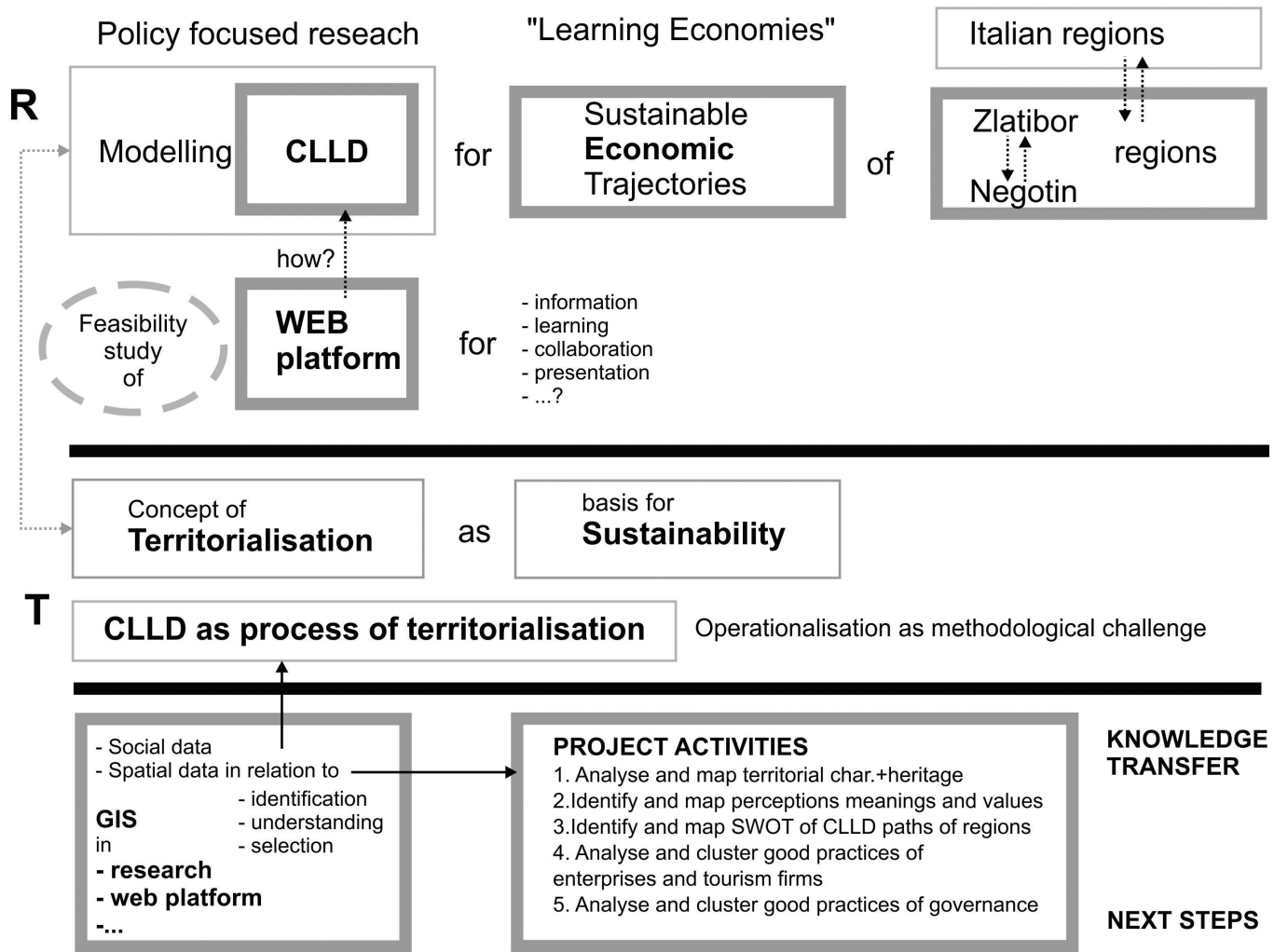
1. Territorial milieu, based on two main dimensions - geographical and socio-cultural proximity;
2. Regional development strategies;
3. Regional development strategy's impacts. The Research design included: a) Desk-work (press and regional/ local records' analysis; statistical regional/local data elaboration; document's analysis) and descriptive and spatial analysis of different regions b) Construction of the intervention model, and c) Results communication.

Током три године рада на овом пројекту, истраживачки тим је развио истраживачки метод заснован на заједничким примењеним истраживачким алатима са следећим задацима:

- Анализирати и мапирати територијалну карактеризацију регија и димензија њиховог локалног наслеђа кроз интерпретативну перспективу територијалног капитала (ТК).
- Идентификовати и мапирати значења и вредности перцепција које су ТК-у приписале локалне институције и заједнице.
- Идентификовати и мапирати главне снаге и слабости, могућности и претње трајекторија одрживог развоја CLLD ових региона како би се даље промовисала билатерална економска и трговинска сарадња између Италије и Србије.
- Анализирати и груписати прикупљене добре праксе пољопривредних и туристичких фирми у циљу прилагођавања и ублажавања утицаја климатских промена, заштите животне средине и локалног развоја.
- Анализирати и груписати добре праксе случајева управљања окружењем и одрживим развојем на нивоу политика развоја.

Along the three years of this project, the research team has been developing a research method based on collaborative applied-research tools with the following commitments:

- Analyse and map the territorial characterisation of the regions and their local heritage dimensions through the interpretative perspective of Territorial Capital (TC).
- Identify and map perceptions meanings and values attributed to TC by the local institutions and communities.
- Identify and map the main strengths and weaknesses, opportunities and threats of CLLD sustainable development's paths of these regions in order to further promote bilateral economic and commercial cooperation between Italy and Serbia.
- Analyse and cluster the collected good practices of agricultural and tourism firms towards the adaptation and mitigation of the Climate Change impacts, environmental protection and place-based development.
- Analyse and cluster good practices of environmental and sustainable development governance cases collected at policy level.

Пројектни тим је имплементирао истраживачки модел интервенције, усмерен на изградњу алата за учење, инструмената за фасцилитуацију, мобилизацију “CLLD”-а у мрежама локалних стејкхолдера фокусних српских регија, у смислу следећих циљева развоја:

- Подржати стратешке визије и политике локалне власти, заједнице и компаније са подацима, инструментима и алатима за помоћ при доношењу одлука, у смислу да ће локални територијални развој зависити од капацитета читаве заједнице да понуди различите могућности засноване на сопственим социјалним, економским и еколошким условима и опцијама.
- Валоризовати локалну средину и културни и економски потенцијал територија за становнике, фирме и посетиоце.
- Информисати италијанске и српске туристичке и агро-прехранбене компаније које желе да послују у регионима укљученим у пројекат.

The Project team has been implementing a research intervention model aimed at constructing learning tools, instruments for facilitation, mobilization of CLLD within the local stakeholders’ networks of the focused Serbian regions in view of the following policy-oriented aims:

- Support local Authorities’, communities’ and companies’ strategic visions and policies with “decision aiding” data, instruments and tools in the perspective that local territorial development will depend on the capacities of the entire community to offer different opportunities based on their own social, economic and environmental conditions and options
- Valorise the local milieu and the cultural and economic potential of the territories for inhabitants, firms and visitors.
- Inform the Italian and Serbian tourist and agro-food companies wishing to operate in the regions involved in the project.

Процес

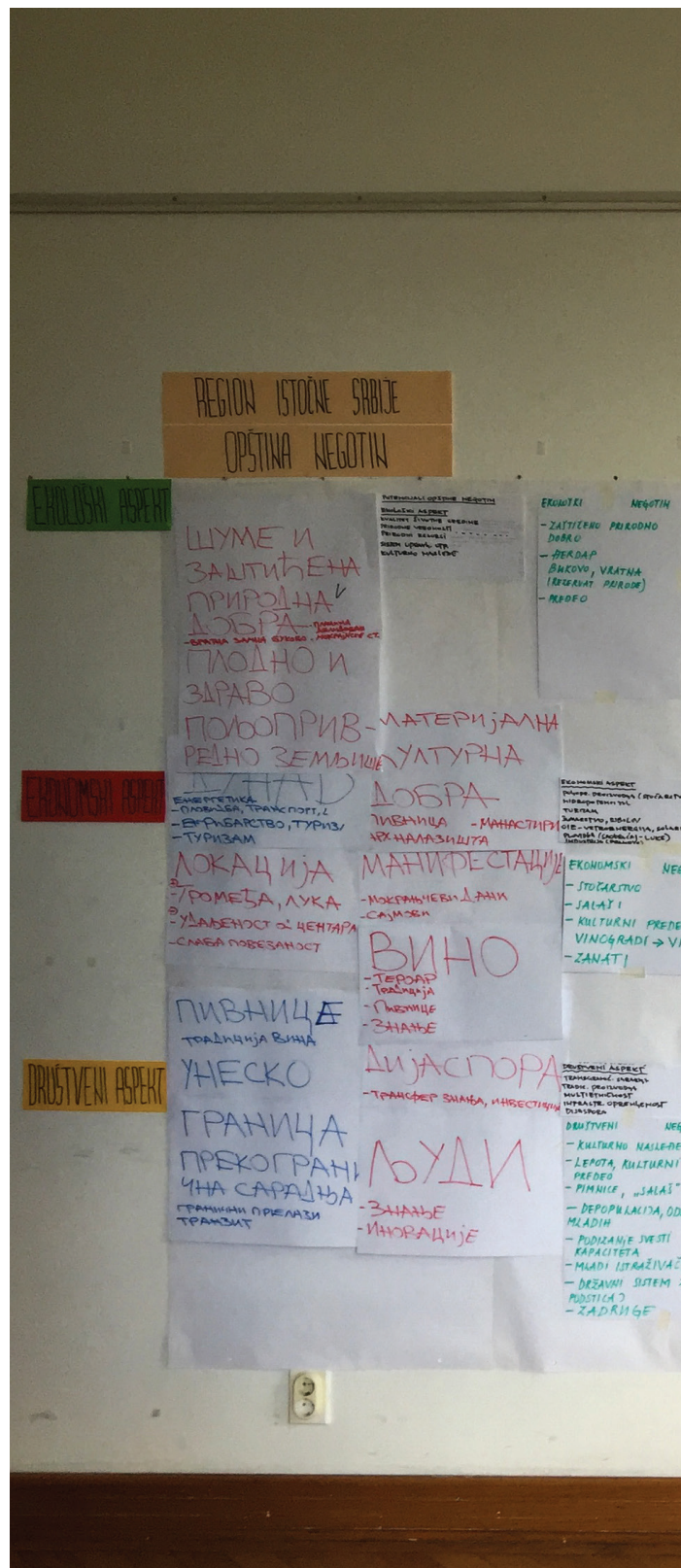
Рад на пројекту је организован у периоду од три године, и дао је посебан значај полугодишњим радионицама које су се одржавале у Србији и Италији. Ове радионице су имале посебан карактер, сврху и структуру. Између радионица, партнери истраживачи су прикупљали различите студије и сарађивали (појединачно или у групама, виртуалним контактом или контактом лицем у лице) у раду на специфичним задацима. Све радионице су забележене, а документи и транскрипти су коришћени за даље проучавање.

Шест радионица (P) описују процес.

Process

The work on the project was organised for a 3-year period, giving a special importance to the semi-annual workshops that took place in Serbia and Italy. These workshops had different character, purpose and structure. Between workshops, the research partners conducted variety of studies and collaborated (individually or in groups, in virtual or face-to face forms) in working on specific tasks. All the workshops were recorded, and documents and transcripts were used for further study.

Six Workshops (W) describe the process.

ZLATIBORSKI REGION
OPŠTINA ČAJETINA

PRIRODNI RESURSI

ZASTIČENA PRIRODNA DOBRA (JUNE, PAJNjACI) ZDRAVJE + PRIHOD EV NASELJA

GEOMORFOLOKO NASLEĐE BIODIVERZITET, GEODIVERZITET VN

VODNI RESURSI (IZVORI, KATAŽE, REKE...)

MINERALNI RESURSI EV

ZDRAVO POLJOPRIVREDHO (13) UPOREBNA VREDNOST UV ORGANSKA PROIZVODNA (17.000€)

LOV... RIBOLOV VN VREDNOST NASLEĐA

RADNA SLAGA (MIGRACIJE, DELODAVA, STAREŠE) DIASPORA 1/3 STAH, 1 GEN. MULTI ETNIČNOST

1 SUVATI (PAJNjACI) + ŠUME CRNOG ZRNIJA VETROVA I BELOG BOB
2 INSOLACIJA (2000) 3 POLJOPRIVREDNO ZEMLIŠTE
4 REČINE 5 VODOPAD + JEZERA 6 (SKI CENTAR) TORINX 1496m

1 NACIONALNI PARKOVI SRP UVAČNjKA GORA
2 LEKOVITO BILE
3 RETKE ŽIVOTIJSKE VRSTE
4 VAZDUŠNE BANE
5 BOROVE ŠUME

PEJZAZI ZLATIBOR
- ZASTIČENO PRIRODNO DOBRO
- EKOLOKO NASLEĐE
- PARK PRIRODE
- STOKALITUD, VELIKE POKRIVNE PAMJAKA (ZLATIJA BIODIVERZITETA)
- REĐEO

PRIRODNI RESURSI
ZASTIČENA PRIRODNA DOBRA (SUVATI + ŠUME) EV
ZDRAVJE I PRIHOD
GEOMORFOLOKO NASLEĐE
- BIODIVERZITET I GEODIVERZITET
VODNI RESURSI
GEOLOKI I MINERALNI RESURSI UV

EV - EGZISTENCIJALNA VREDNOST

EV

EV UV

UV

VN - VREDNOST NASLEĐA VN

TURIZAM - 250.000 TURISTA
MATERIJALNA BAZA (HOTELI, RESTORANI) - T. AGENCIJE, ...
(PUTNIKA) INFRASTRUKTURA
POLJOPRIVREDNA PROIZVODNA (STOKALITUD, MALINJARSTVO, ŠUMSKI PROIZVODI)
PROIZVODILJA HRANE (MESE, PILETINA, RIBO)

1 TURIZAM (ZLETNIČKI)
2 POLJOPRIVREDA (MAMICA)
3 INDUSTRIJA (DRVA, METALOPRERAĐIVA)
4 MANIFESTACIJE (PRAVNIČKI ŽUPANSTVO)

Ekonomski ZLATIBOR
- PAMJAKI, STOKALITUD
- INFRASTRUKTURA (KAMIONARNA KOLEKTORI)
- TRAZITIVNI KAPACITETI (LETO - ZIMA)
- STARI ZANATI (BREMND PROIZVODNJE)
- 11 KRKAVA (4 ZJANA PARODICE)
- STARA MEHANIKACIJA
- STARI PUTEVI
Društveni opšer
- PAMJAKI, STOKALITUD
- TURIZAM
- VODNORISNO
- INOVATIVNOST
- REKREACIJA

1 INSTITUCIJE (OPRAZAVIJE) IZD
2 LNO (KULIJA) IZD
3 NEMATERIJALNO KULTURNO NASLEĐE (ZIMBA, VEŠTINE, ZANAJ)
4 MATERIJALNO -
5 LJUDI OTVORENIŠOG SRCA
6 DRICAŠI

1 TO REGIJE, ZAMONA SRBIJA
2 RRA ZLATIBOR
3 TRADICIJA

DEJTVENI ZLATIBOR
- KULTURNO NASLEĐE (KULIJA, REĐEO)
- LEPUTA, SEĐEO
- ODRZAVANJE PAMJAKA (ORGANIZACIJA STOKALITUD)
- ORGANIZACIJA ZANATA
- SARADNJA SA RESTORANI
- SELO - ŠIR
- ČEKIJE, MANASTIR, HILJETA, BANA, PRIBAD, JELE, MILAKOVIĆI

NEGOTIJI 20% KORISĆENJA RESURSA
+
VIAHOGRADI - HOUAC
PEČLARSTVO - KUDI - BROJ ST.
ZAKUP ZEMLJSTA - NOSIOCI GAZDINSTVA
PREKOGRANIČNA SARADNJA - ZADRUGE
PUTEVI / UDAKOSTI DOBRA POVEZANOST SA VEŠ. CENTRIM
PRIRODNI RES. - > LOSA PRIVATIZACIJA
KULTURNO NASLEĐE
INFRASTRUKTURA (PREDIČA, VIAHOGRADI...)
LUDSKI RESURSI LUKA PRIVAT.
ZNAHJA / VEŠTINE, NASIŠI, OPIER, OPOKREZA

P1 **Постављање сцене: увођење концепата и идентификовање потреба српских региона**

Уводна презентација, радионица, округли сто и почетни састанак пројекта одржани су у четвртак 26.05.2016. на Архитектонском факултету Универзитета у Београду. На овој радионици учествовали су представници италијанских и српских партнерских институција, представници националних, регионалних и локалних власти, туристичких организација и цивилног сектора из Србије (Национална туристичка организација Србије, Министарство пољопривреде и заштите животне средине Републике Србије, Регионална агенција за развој Златибора, Општина Неготин, Урбанистички завод града Неготина, Туристичка организација општине Неготин и Leader Plus). Ове институције су позване да учествују као фокус група у радионици „Идентификација локалних територијалних потреба“ како би представиле и поделиле своја искуства и помогле истраживачкој групи да идентификује кључне теме, ресурсе, проблеме и могућности у вези са развојем “CLLD” модела за регионе Златибора и Неготина. Ова радионица је такође омогућила комуникацију, размену искустава и јачање односа између свих укључених актера.

W1 *Setting the scene: introducing concepts and identifying needs of Serbian regions*

The opening presentation, workshop, round table and kick-off meeting of the project were held on Thursday 26.05.2016. at the University of Belgrade Faculty of Architecture. The representatives of Italian and Serbian partner institutions, the representatives of national, regional and local governments, tourist organisations and civil sector from Serbia (National Tourist Organisation of Serbia, Ministry of Agriculture and Environmental Protection of the Republic of Serbia, Regional Development Agency Zlatibor, Negotin Municipality, Town Planning Institute of Negotin, Tourist Organisation of the Municipality of Negotin and Leader Plus) took part in this workshop. These institutions were invited to participate as a focus group in the workshop „Local territorial needs identification” in order to present and share their experiences and help the research group to identify the key themes, resources, problems and possibilities in relation to developing CLLD model for Zlatibor and Negotin region. This workshop also enabled communication, share of experiences and strengthening relations between all actors involved.

P2 *Методолошка радионица и добра италијанска пракса у "CLLD"-у*

Методолошка радионица је организована као скуп презентација и дискусија. Одржана је у Риму, у фондацији Di Vittorio 14. и 15. новембра 2016. године. Партнери из Di Vittorio фондације су такође организовали студијско путовање и презентацију добрих пракси италијанског региона за регионални развој у Rocca Sinibalda (општина у природном резервату Monte и Monte Navegna Servia). Учесници радионице били су чланови тима. Главни циљ радионице био је да се постигне консензус међу истраживачким партнерима о стању и могућностима српских CLLD GIS платформи, и да се договоре детаљни методолошки кораци и акције које су изводљиве у наредној фази пројекта и са расположивим ресурсима. На радионици је представљен SWOT за "CLLD" у Неготину и Златибору. Радионица је такође омогућила прикупљање добрих пракси о техникама просторне анализе у Италији и Србији, као и о доброј пракси у "CLLD" у Италији. На основу тога, пројектни тим је размотрио зашто су просторни подаци битни и како се ГИС анализа може користити у сврху пројекта узимајући у обзир локалну доступност података. Резултат радионице био је договор о концептуалном оквиру и квалитативној стратегији истраживања.

Између радионица P2 и P3 индивидуални и заједнички рад пројектног тима укључивао је:
 а) Израду коначног концептуалног методолошког оквира за истраживање, и б) Припрему колаборативне Радионице 3 са српским националним, регионалним и локалним актерима.

W2 Methodological workshop & Italian good practice in CLLD

The methodological workshop was organised as a set of presentations and discussions. It took place in Rome, at the Di Vittorio Foundation on 14th and 15th November 2016. The partners from Di Vittorio Foundation also organised a study trip and presentation of the Italian good practices of regional development in Rocca Sinibalda (municipality in Natural Reserve Monte and Monte Navegna Cervia). The participants in the workshop were the team members. The main goal of the workshop was to build up consensus among the research partners on Serbian CLLD GIS platform Benchmark, and to agree on detailed methodological steps and actions that are feasible to be performed in next project phase within the project timeframe and with the available resources. At the workshop the SWOT on CLLD in Negotin & Zlatibor was presented. The workshop also enabled collection of the good practice on spatial-analysis techniques in Italy and Serbia, as well as on good practice in CLLD in Italy. Based on this, the project team discussed why spatial data matter and how GIS analysis might be used for the project purpose taking into account local availability of data. The result of the workshop was the agreement on the conceptual framework and the qualitative research strategy.

In-between workshops W2 and W3 the individual and collaborative work of Project team included: a) Designing final conceptual methodological framework for the research, and b) Preparing collaborative workshop 3 with Serbian national, regional and local stakeholders.

РЗ **Заједничка радионица: вредности и перцепције ресурса у српским регионима**

Радионица са стејкхолдерима и полугодишњи састанак пројекта одржани су на Архитектонском факултету Универзитета у Београду 8. и 9. јуна 2017. године. Циљ радионице је био да се испитају перцепције и вредности које национални, регионални и локални актери приписују локалном наслеђу Златибора и региона Источне Србије (Неготин). Учесници радионице су позвани представници са: а) Националног нивоа управљања (Министарство финансија РС, Републички завод за заштиту споменика културе - Београд, Институт за заштиту природе Србије, Институт за архитектуру и урбанизам Србије), б) Регионални ниво управљања (Агенција за регионални развој Источне Србије - РАРИС) и ц) Ниво локалне заједнице, из одабраних општина Неготин и Чајетина (представници локалне самоуправе, општине Неготин и Србија шуме из Неготина, као и из Канцеларије за локални економски развој и Екоаграр асоцијације из Чајетине). Радионица са стејкхолдерима организована је у 3 дидактичка корака, са циљем да се омогући заједничко разумевање значајних концепата и да се иницира когнитивна трансформација према заједничкој визији. На радионици су разматране концептуалне разлике о локалним / регионалним вредностима и наслеђу међу стејкхолдерима. Резултат је био идентификација, систематизација и концептуални споразум о томе шта је локално наслеђе у региону Златибора и Источне Србије (Неготин) и како се оно вреднује.

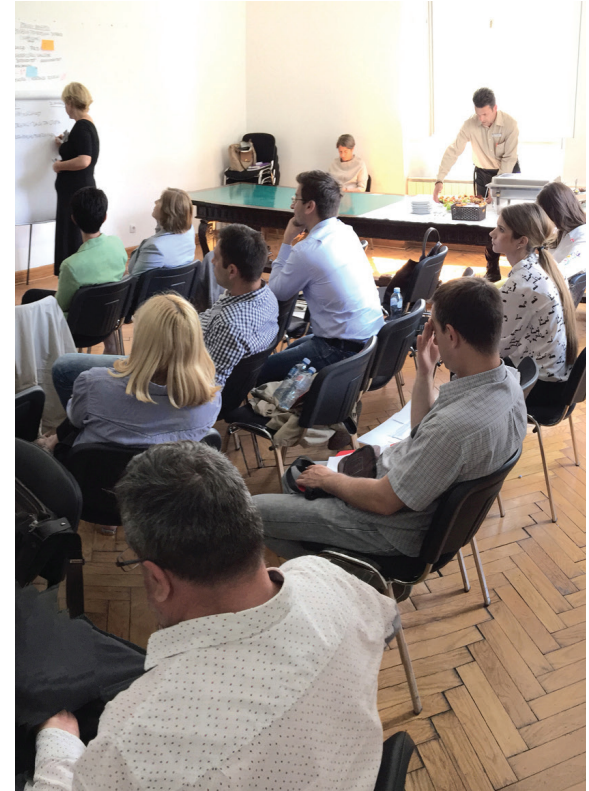
W3 *Collaborative workshop: values and perceptions on resources in Serbian regions*

The workshop with stakeholders and the semiannual meeting of the project were held at the University of Belgrade Faculty of Architecture on 8th and 9th of June 2017. The goal of the workshop was to explore perceptions and values that national, regional and local stakeholders attribute to local heritage of Zlatibor and Eastern Serbia (Negotin) region. Participants in the workshop were invited representatives from a) National governance level (Ministry of Finance RS, Republic Institute for the Protection of Cultural Monuments -Belgrade, Institute for nature conservation of Serbia, Institute of Architecture & Urban and Spatial Planning of Serbia), b) Regional governance level (Regional Development Agency Eastern Serbia - RARIS) and c) Local community level, from selected municipalities Negotin and Čajetina (representatives from local government, Municipality and Sribija Šume of Negotin, and from Local Economic Development office and Ekoagrar association from Čajetina). The workshop with stakeholders was organised in 3 didactical steps, with the aim to enable group “thinking shifts” toward common understanding of the significant concepts, and to initialize cognitive transformation toward common vision. In the workshop the conceptual differences on local/regional values and heritage between stakeholders were discussed. The result was the identification, systematisation and the conceptual agreement on what is local heritage in Zlatibor and Eastern Serbia (Negotin) region and how it is be valued.

Поред презентација које су чиниле део радионице са стејхолдерима, извршене су још четири презентације. Сврха ових презентација била је двострука. Прво, омогућиле су истраживачким партнерима у пројекту размену знања о контексту, изазовима и потенцијалима за обликовање трајекторија одрживог регионалног развоја у Србији. Друго, презентације су омогућиле истраживачким партнерима у пројекту да сазнају више о: а) студији изводљивости, како би се концептуализовала његова примена у дизајнирању и процени WEB-платформи за "CLLD", те за планирање будућих истраживачких активности, б) територијалним информацијским системима (ТИС) и модалитетима његове примене за одрживи локални развој, како би боље разумели и на основу досадашњих искустава Србије користили у пројекту „Learning Economies“.

Између радионица Р3 и Р4 чланови пројектног тима из Србије спровели су индивидуални и заједнички рад на идентификацији и анализи онога што већ постоји на WEB -у у вези регионалног развоја у Србији (садржај, форма / презентација и умрежавање). Истовремено, италијански партнери су одржали радионицу Buone pratiche Territoriali која се одржала у Riserva del Navegna e del Cervia у јулу 2017. године.

Besides presentations that formed a part of workshop with stakeholders, four more presentations were performed. The purpose of these presentations was twofold. First, they enabled research partners in project to exchange the knowledge on context, challenges and potentials for shaping paths of sustainable regional development in Serbia. Second, presentations enabled research partners in project to learn more about: a) feasibility study, in order to conceptualise its application in designing and assessing web-platforms for CLLD, and to plan future research activities, b) territorial information systems (TIS) and modalities of its application for sustainable local development, in order to better understand and discuss how, based on former Serbian experiences, TIS might be used in LE project.

In-between workshops W3 and W4 the Project team members from Serbia conducted individual and collaborative work to identify and analyse what already exists on WEB for Regional Development in Serbia (content, form/presentation and networking). At the same time Italian partners conducted Workshop Buone pratiche Territoriali took place in Riserva del Navegna e del Cervia in July 2017.

P4 Истраживачка радионица + италијанска добра пракса о "CLLD"

Истраживачка радионица одржана је од 14. до 16. децембра 2017. у фондацији Di Vittorio у Риму. Главни циљеви радионице били су: а) Идентификовати оно што већ постоји на WEB сајтовима и платформама у Србији (везано за развој региона који се истражују), како су релевантне информације и WEB странице повезане, као и да се процени доступност и корисност постојећих WEB понуда за различите групе корисника; и б) Откривање јаза између понуде и изражених потреба за WEB-презентовањем у вези развоја региона Неготин / Источна Србија и региона Чајетина / Златибор, у циљу изградње "CLLD" модела; давање препорука за концепт WEB платформе „Learning Economies“ ("LE") и Извештај о процени усклађености за WEB-платформу.

У оквиру полугодишњег састанка радне групе, италијански партнери из фондације Di Vittorio организовали су студијско путовање и представљање добрих пракси у региону и "CLLD" развоја у неколико општина (Lega Navale Castel di Tora, Rocca Sinnibalda, Vallecupola) у природном резервату Monte и Monte Navegna Cervia 16. новембра.

Између радионица P4 и P5 тим је обавио индивидуални и заједнички рад на "CLLD" моделу и структури Извештаја о процени усклађености за WEB платформу.

W4 *Research workshop + Italian good practice on CLLD*

The research workshop took place from the 14th to the 16th December 2017 at the Di Vittorio Foundation in Rome. The main aims of the workshop were: a) To identify what already exists on WEB sites and platforms in Serbia (related to the development of regions under investigation), how relevant information and web sites are connected, and to evaluate availability and usefulness of existing Web supply for different user groups; and b) To discover the gaps between supply and expressed needs for WEB related to the development of Negotin/East Serbia region and Čajetina/Zlatibor region, in order to construct a CLLD model, give recommendations for the concept of the “Learning Economies” (LE) web platform and Compliance Assessment Report of a web-platform.

As a part of the working group annual meeting, Italian partners from Di Vittorio Foundation organised a study trip and presentation of the Italian good practices of regional and CLLD development in several municipalities (Lega Navale Castel di Tora, Rocca Sinnibalda, Vallecupola) in Natural Reserve Monte and Monte Navegna Cervia on 16th of November.

In-between workshops W4 and W5 project team performed the individual and collaborative work on CLLD model and structure of the Compliance Assessment Report of Web Platform.

P5 Синтезна радионица

Истраживачка радионица „ Learning Economies. Modelling Community-Led Local Development for the Sustainable Economic Trajectories of the Negotin and Zlatibor Regions “, одржана је од 26. до 27. маја 2018. године на Архитектонском факултету Универзитета у Београду и укључивала је чланове пројектног тима. Циљеви радионице су били: а) финализовати концепт веб платформе, б) представити нацрте верзија делова Извештаја о процени усклађености веб-платформе, ц) дискусија о томе како потврдити концепт веб-платформе, и д) дискусија о финализацији и објављивању свих резултата пројекта “LEARNING ECONOMIES”. Представници италијанских и српских партнерских институција учествовали су у овој радионици.

Између радионица P5 и P6, извршено је тестирање Партиципаторне веб платформе за “CLLD” за Неготин / Источну Србију кроз УБФА курс „Теоријске основе одрживог развоја“, који је водила проф. др Ксенија Лаловић.

W5 *Synthesis workshop*

The research workshop „Learning Economies. Modelling Community-Led Local Development for the Sustainable Economic Trajectories of the Negotin and Zlatibor Regions“, took place from the 26th to 27th May 2018 at the Faculty of Architecture University of Belgrade and included members of the Project team. The goals of the workshop were: a) to finalize Web platform concept , b) to present the draft versions of sections of the Compliance Assessment Report of a web-platform, c) To discuss how to validate the concept of the web-platform, and d) to discuss finalization and publishing of all the results of the LE project. The representatives of Italian and Serbian partner institutions took part in this workshop.

In-between workshops W5 and W6 the testing of the Participatory web platform for CLLD for Negotin/ Eastern Serbia region was conducted through UBFA master course “Theoretical ground of sustainable development”, led by prof. dr Ksenija Lalović.

P6 Завршни састанак / радионица

Завршни састанак / радионица пројекта „ Learning Economies. Modelling Community-Led Local Development for the Sustainable Economic Trajectories of the Negotin and Zlatibor Regions “, одржана је 14. децембра 2018. године на Архитектонском факултету Универзитета у Београду. Главни циљеви завршног састанка / радионице били су: а) сумирање циљева, процеса и исхода пројекта, б) дискусија о корацима ка финализацији Извештаја о усклађености, ц) дискусија о темама и структури монографије “Learning Economies” и д) дефинисање корака у даљој сарадњи. Осим тога, Luigi Russo, директор Mount Navegna и регионалног резервата природе Mount Cervia, одржао је презентацију о добрим праксама у Италији у локалном развоју под вођством заједнице.

На овом завршном састанку / радионици истражено је и како се научно истраживање може повезати са процесом образовања. Изложба студентских радова са курса „Теоријски основе одрживог развоја“ УБФА представила је тестирање партиципативне WEB платформе за “CLLD” у Неготину / регион Источне Србије. Такође, др Елена Батаљини је одржала предавање „Откривање очувања урбаног наслеђа као “CLLD”“ на УБФА студентима са мастера архитектура и интегрални урбанизам. На крају, чланови тима „Learning Economies“ учествовали су у радионици и критички се осврнули на пројекте УБФА-а Студио „Еколошки урбани дизајн“ који се баве просторним интервенцијама за локалне заједнице.

W6 *Final meeting/workshop*

The final meeting/workshop of the project „Learning Economies. Modelling Community-Led Local Development for the Sustainable Economic Trajectories of the Negotin and Zlatibor Regions“, took place on the 14th Decembre 2018. at the Faculty of Architecture University of Belgrade. The main goals of the final meeting/ workshop were: a) to summarize project goals, process and outcomes, b) to discuss steps towards Compliance report finalization, c) to discuss topics and structure for “Learning Economies” monograph and d) to define steps in further collaboration. Besides this, Luigi Russo, the director of the Mount Navegna and Mount Cervia Regional Nature Reserve, gave a presentation on Italian good practice in community-led local development.

How the scientific research can be linked to the process of education was also explored in this final meeting/workshop. The exhibition of the students works from the UBFA course “Theoretical ground of sustainable urban development” presented testing of the Participatory web platform for CLLD in Negotin/ Eastern Serbia region. Also, dr Elena Battaglini gave a lecture “Unfolding urban heritage conservation as CLLD” to the UBFA Master of architecture and Master of Integral urbanism students. Finally, the “ Learning Economies” team members participated in the workshop and gave the critical review to the UBFA “Ecological urban design studio” projects dealing with community based local interventions.

Резултати и закључне напомене

Резултати три године рада на пројекту "Learning Economies" су вишеструки и могу се поделити у пет група.

- 1 Прва група резултата разматра директне резултате истраживачког рада који је спроведен у развоју "CLLD" модела интервенције и концепта партиципативне WEB платформе кроз пројекат "LEARNING ECONOMIES". Ово се односи на објављивање а) "ИЗВЕШТАЈА О ПРОЦЕНИ УСКЛАЂЕНОСТИ" за имплементацију проактивне WEB-платформе за подршку одлучивању, б) две публикације пројекта - "LEARNING ECONOMIES. DESIGNING COMMUNITY-LED LOCAL DEVELOPMENT IN THE NEGOTIN AND ZLATIBOR REGIONS (SERBIA)" и „LEARNING ECONOMIES. TOWARDS COMMUNITY-LED LOCAL DEVELOPMENT. GOOD PRACTICES FROM ITALY AND SERBIA" и ц) научну монографију (која ће бити припремљена током 2019. године). Овај рад може подржати стратешке визије и политике локалних власти, заједница и компанија пружањем података, инструмената и средстава за територијални развој. Такође, резултати рада се могу користити и за информисање италијанских и српских туристичких и агро-прехрамбених компанија које желе да послују у регионима укљученим у пројекат. Веома важан резултат рада који је спроведен кроз пројекат "Learning Economies" је пилот-концептуална партиципативна WEB платформа за град Неготин, коју локалне заједнице у Неготину могу даље развијати.

Results and Concluding Remarks

The results of the three years of working on the "Learning Economies" project are manifold and could be divided into five groups.

- 1 The first group of the results considers direct outputs of the research work conducted in developing CLLD intervention model and concept of participatory web platform through LE project. This is related to the publishing of a) "THE COMPLIANCE ASSESSMENT REPORT" for the implementation of a proactive decision-support web-platform, b) two project publications - "LEARNING ECONOMIES. DESIGNING COMMUNITY-LED LOCAL DEVELOPMENT IN THE NEGOTIN AND ZLATIBOR REGIONS (SERBIA)" and "LEARNING ECONOMIES. TOWARDS COMMUNITY-LED LOCAL DEVELOPMENT. GOOD PRACTICES FROM ITALY AND SERBIA" and c) a scientific monograph (to be prepared during 2019). This work may support local Authorities', communities' and companies' strategic visions and policies with "decision aiding" data, instruments and tools for territorial development. It can also be used to inform the Italian and Serbian tourist and agro-food companies wishing to operate in the regions involved in the project. Also, the very important result of the work conducted through the "Learning Economies" project is a pilot - conceptual participatory WEB platform for the city of Negotin, that can be further developed by local communities of Negotin for their community led local development

2 Друга група резултата се односи на научни допринос пројекта реализован кроз презентацију концепта пројеката, студија случаја или сродних тема широкој научној заједници, објављивањем у рецензираним часописима (1), монографијама (3), на конференцијама (5) као и презентацијама конференција и радионица (6). Поред тога, активности и резултати пројекта “Learning Economies” су учињени доступним за широку јавност путем WEB платформе, чији је домаћин УБФА.

3 Трећа група резултата се односи на израду нових предлога за конкурисање за европске програме (COST, Erasmus, Horizon 2020, IPA, CEI итд.) који би могли помоћи у процесу интеграције Србије у ЕУ. Ово је остварено кроз израду две ERASMUS PLUS иницијативе за 2016. годину - Изградња капацитета у високом образовању: “Open Labs and Open GISbased tools for Heritage management - HERIGIS”, “Healthy Urban Environment: Protection and Design” и један COST action пројекат „Improving the science-policy interface for urban transition“.

2 The second group of the results is related to the scientific contribution of the project realised through the presentation of the projects concepts, case-studies or related topics to the broad scientific community by publishing in peer-reviewed journals (1), monographs (3) and conference proceedings (5) as well as through conference and workshops presentations (6). Besides that, the “Learning economies” activities and results were communicated through broad public through WEB platform, hosted by UBFA.

3 The third group of the results considers construction of new proposals in the context of European programs (COST, Erasmus, Horizon 2020, IPA, CEI etc.) which could assist the process of integration Serbia within the CAP funding mechanisms dedicated to the vital role that sustainable agriculture and tourism can play in relation to adaptation to and mitigation of climate change, environmental protection and territorial participative development. This has been realised through the design of two ERASMUS PLUS initiatives for 2016 - Capacity Building In Higher Education: “Open Labs and Open GISbased tools for Heritage management - HERIGIS”, “Healthy Urban Environment: Protection and Design.” and one COST action project «Improving the science-policy interface for urban transition”.

- 4** Четврта група резултата односи се на организацију шест пројектних радионица "LEARNING ECONOMIES" које су функционисале као платформе за дијалог, размену и учење о концептима, методама и добрим праксама између међународног интердисциплинарног тима истраживача, али и између националних, регионалних и локалних стејхолдера важних за CLLD развој. Заједнички истраживачки пројекат "Learning Economies" показао је да су различито осмишљене и спроведене радионице функционисале као места за дељење искуства, кооперативно учење и умрежавање, али и као места дијалога, дизајна и креативног решавања проблема (Živković et al. 2018).
- 5** Коначно, пета група резултата указује на успешно повезивање истраживања, развоја и образовања. Процес рада на "LEARNING ECONOMIES" пројекту био је директно повезан са различитим курсевима на УБФА било кроз пројектне задатке (курс "Теоријске основе одрживог развоја" и "Завршни мастер пројекат") и радионице (Студио "Еколошки урбани дизајн"), али и кроз предавања (Е. Батаљини). Такође, 5 асистената у настави учествовало је у организацији и реализацији "LEARNING ECONOMIES" пројеката у Србији и имали су прилику да се упознају са новим концептима, истраживачким приступима, интердисциплинарном сарадњом као и са развојним карактеристикама региона Неготин / Источна Србија и Чајетина / Златибор. На овај начин пројекат "LEARNING ECONOMIES" остварио и едукативну функцију за нову генерацију архитеката и урбаниста.

- 4** The forth group of the results is related to organisation of six LE projects' workshops that worked as platforms for dialog, sharing and learning on concepts, methods and good practices between international and interdisciplinary team of the researchers, but also between national, regional and local stakeholders important for community led local development. The "Learning Economies" collaborative research project showed that differently designed and conducted workshops functioned as places of sharing stories and experience, of drawing out thoughts, of sorting things out, of cooperative learning, of encounter with places of good practice and networking, but also as places of dialog, design and creative problem-solving (Živković et al. 2018).
- 5** Finally, the fifth group of the results considers successful linking between research, development and education. The process of work on the LE project was directly linked to different courses at UBFA either through project tasks (course "Theoretical ground of sustainable urban development" and "Final Master Project") and workshops ("Ecological Urban Design Studio"), but also through lectures (E. Battaglini). Also 5 teaching assistants took part in LE projects organisation and realisation in Serbia and had the opportunity to learn on new concepts, research approaches, interdisciplinary collaboration as well as on development characteristics of Negotin/East Serbia and Čajetina/Zlatibor regions. In this way LE project performed also an educational function for the new generation of architects and urbanists.

Узимајући све ово у обзир, могуће је истаћи значај и плодност међународне интердисциплинарне билатералне сарадње између Републике Италије и Републике Србије која би требало и даље да се развија кроз будуће истраживачке пројекте у циљу научног и регионалног развоја у ове две земље.

Taking all of this into account, it is possible to highlight the importance and fruitfulness of the international and interdisciplinary bilateral collaboration between the Republic of Italy and the Republic of Serbia that should be further developed through future research projects aiming for both scientific and regional development.

Библиографија References

- Battaglini E., Babović M. (2016) Nature and Culture in the Territorialisation Processes. Challenges and Insights from a case-study in Serbia, in J. Dessen, E. Battaglini, L. Horlings L. (eds), *Cultural Sustainability and Regional Development. Theories and Practices of Territorialisation* (59-72). London: Routledge.
- Battaglini, E., Babović, M. and Bogdanov, N. (2015) Framing Resilience in relation to Territorialisation, in A. Palovita, M. Järvelä, (eds.) *Climate adaptation, policy and food supply chain management in Europe*, Routledge Advances in Climate Change Research (119-131). London: Routledge.
- Battaglini, E. (2016) Project “Learning Economies. Modelling Community-Led Local Development for the Sustainable Economic Trajectories of the Negotin and Zlatibor Regions” design proposal. *Domanda di contributo* (L. 401/90).
- Đukanović, Z., & Živković, J. (2015) *VinoGrad. The Art of Wine*, Belgrade: Faculty of Architecture University of Belgrade.
- Horlings, L., Battaglini, E. and Dessen, J. (2016) Introduction: The role of culture in territorialisation. In J. Dessen, E. Battaglini, L. Horlings L. (eds) *Cultural sustainability and regional development: theories and practices of territorialisation*. (1-16). London: Routledge.
- Dossier Negotin, <https://www.publicart-publicspace.org/projects/projects/alghero-negotin-dossier-negotin-project-initiative>
- Stimson, R.J., Stough, R.R. e Nijkamp, P.J. (eds.) (2011) *Endogenous Regional Development: Perspectives, Measurement and Empirical Investigation*, Cheltenham, Edward Elgar.
- Živković, J., Lalović, K. Battaglini, E., Đukanović, Z. and Đokić, V. (2018) Collaborative Research for Sustainable Regional Development: Experiences From “Learning Economies” Italy-Serbia Bilateral Project. In: A. Krstić-Furundžić, M. Vukmirović, E. Vaništa Lazarević, and A. Đukić (eds.) *Book of Conference proceedings: PLACES AND TECHNOLOGIES 2018 - Keeping up With Technologies to Adapt Cities for Future Challenges* (899 – 907). Belgrade: University of Belgrade – Faculty of Architecture.

APPENDIX – OUTPUTS OF THE PROJECT “LEARNING ECONOMIES”

Publications

2016

Battaglini E., Babovic M., “Bridging culture into sustainable development. The role of milieu in territorial development trajectories”, *Geoforum*, in preparazione.

Battaglini E. et alii “Environmental values, territory and cultural sustainability. A case-study from Serbia, in L. Florit et al, *Social- Environmental Ethics*, Barueri, SP, Manole, in preparazione.

Djukanovic Z. et alii, *Learning economies. Modelling community-led local development (CLLD) for the sustainable economic trajectories of the Negotin and Zlatibor regions (Serbia)*, e/book, in preparazione.

Lalovic,K., Radosavljevic,U., & Milovanovic-Rodic ,D. (2016). *Metode i tehnike generisanja znanja za planiranje klimatski odgovornog lokalnog prostornog razvoja Srbije (Methods and Techniques for Knowledge base Generation for Climate Responsible Local Spatial Planning in Serbia)*. In: M. Pucar & M. Nenkovic-Riznic, (Eds.), *Prostorni, ekološki, energetski i društveni aspekti razvoja naselja i klimatske promene (Spatial, Environmental, Energy and Social Aspects of Developing Settlements and Climate Change)* (pp. 461-482). Beograd: IAUS, ISBN 978-86-80329-85-7

Živkovic, J., Djukanovic, Z., & Radosavljevic,U. (2016) *Urban Design Education For Placemaking: Learning From Experimental Educational Projects*, in E. VaništaLazarevic et. al, (eds.) *Keeping Up With Technologies to Make Cognitive City*, Cambridge Scholars publishing, in preparation.

2017

Lalovic,K., Živkovic,J. & Bugarski,J.(2017). *Methods And Techniques To Support Cognitive Processes Of Territorial Resilience In Developing Countries – Case Study Of Serbia*, In Dž. Bjedic, A.Krstic-Furundžic, M. Zecevic (eds.) *Conference proceedings of the 4th International Academic Conference on Places and Technologies 2017 - Keeping up with technologies in the context of urban and rural synergy* (pp. 634-643). Sarajevo: Arhitektonski fakultet Univerziteta u Sarajevu. ISBN 978-9958-691-56-0

Đukanovic,Z., Živkovic,J., Cecchini,A., Beretic, N., Plaisant,A., Battaglini, E., Giofrè, F. & Lalovic,K. (2017). *Towards Sustainable Regional Development Through Social Networking – „Negotinska Krajina “case*, In Dž. Bjedic, A.Krstic-Furundžic, M. Zecevic (eds.) *Conference proceedings of the 4th International Academic Conference on Places and Technologies 2017 - Keeping up with technologies in the context of urban and rural synergy* (pp. 312-322) Sarajevo: Arhitektonski fakultet Univerziteta u Sarajevu. ISBN 978-9958-691-56-0

Djukanovic, Z.& Živkovic, J., (2017). *BELGRADE: Belgrade in Plural*. In L.Pignatti. & S.Gruosso (Eds.), *Crossing Sightlines /Traguardare L-Adriatico*, Aracne Editrice, pp.130-144. ISBN 978-88-255-0268-8, DOI 10.4399/97888255026889

2018

Živković, J., Lalović, K. Battaglini, E., Đukanović, Z. and Đokić, V. (2018). Collaborative Research for Sustainable Regional Development: Experiences From “Learning Economies” Italy-Serbia Bilateral Project. In: A. Krstić-Furundžić, M. Vukmirović, E. Vaništa Lazarević, and A. Đukić (eds.) Book of Conference proceedings: PLACES AND TECHNOLOGIES 2018 - Keeping up With Technologies to Adapt Cities for Future Challenges (899 – 907). Belgrade: University of Belgrade Faculty of Architecture. ISBN: 978-86-7924-199-3 +Book of Abstracts (899 – 907). ISBN: 978-86-7924-198-6

Živković, J. & Lalović, K. (2018) Place-Based Urban Design Education for Adapting Cities to Climate Change. In: A. Krstić-Furundžić, M. Vukmirović, E. Vaništa Lazarević, and A. Đukić (eds.) Book of Conference proceedings: PLACES AND TECHNOLOGIES 2018 - Keeping up With Technologies to Adapt Cities for Future Challenges (641 -651). Belgrade: University of Belgrade –Faculty of Architecture, ISBN: 978-86-7924-199-3+ Book of Abstracts (122). ISBN: 978-86-7924-198-6

2019

Lalović, K. & Živković, J. (2019). Participatory Web-GIS platform to Support Community-Led Local Development of Cultural Tourism in Serbia. In: Aleksandra Djukić, Balint Kadar (eds.) Integrative Strategic Planning and Design for the Strengthening of Identity and Cultural Tourism in the Danube Cities - Smederevo (85-104). University of Belgrade –Faculty of Architecture. ISBN 978-86-7924-214-3

Battaglini E., “A interpretação do local: além da sustentabilidade no desenvolvimento regional” (2019). In L. Florit et al, *Social-Environmental Ethics*, Barueri, SP, Manole, pp. 501-521.

Battaglini E., “Responsabilità di impresa e innovazione sociale come sfide al vento della storia”. In P. Messina (Ed), *Oltre la responsabilità sociale di impresa: Innovazione sociale e Territori sostenibili*. Padova, University Press. In press.

Battaglini E., “Social Performance”, Entry for the *Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals. Industry, Innovation and Infrastructure*. Vol 9. Edited by Walter Leal Filho, Pinar Gökçin Özyayar, Paul J. Pace, Ulisses Azeiteiro and Luciana Brandli. Berlin, Springer. In press.

Battaglini E., “Urban heritage conservation and development”, Entry for the *Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals. Sustainable Cities and Communities*. Vol. 11. Edited by Samuel Borges Barbosa, Luciana Brandli, Elisa Conticelli, Erin Hopkins, Olga Kuznetsova, Astrid Skjerven, Hari Srinivas. Berlin Springer. In press.

Workshops_ organisation

Kick off meeting del progetto con gli esperti di sviluppo locale e gli stakeholders delle regioni di Zlatibor e Negotin. Belgrado, 26.05.2016, University of Belgrade, Faculty of Architecture.

Buone pratiche di sviluppo territoriale. Scambio di esperienze italo-serbe. Incontri con le comunità locali e i dirigenti della Riserva Naturale dei Monti del Navegna e del Cervia. Rocca Sinibalda (Rieti), 13 novembre 2016.

Workshop metodologico. Scambio di esperienze in tema di metodo e tecniche di analisi spaziale all'interno del Team di ricerca. Roma, 14 e 15 novembre 2016, Fondazione Di Vittorio.

Workshop sull'analisi dei valori e delle percezioni attribuite all'heritage con gli stakeholders locali - Belgrado, giugno 2017

Workshop - Analisi dei valori e delle percezioni attribuite al patrimonio locale con gli stakeholders delle aree regionali coinvolte. Belgrado, giugno 2017.

Workshop - Buone pratiche Territoriali. Riserva del Navegna e del Cervia, luglio 2017.

Workshop per l'approfondimento e la validazione dei risultati di ricerca. Methodological Research Workshop Roma/ Riserva del Navegna e del Cervia, dicembre 2017.

Final Settings Workshop – Faculty of Architecture University of Belgrade. Belgrade 8th March 2018

Final meeting / workshop „Learning Economies. Modelling Community-Led Local Development for the Sustainable Economic Trajectories of the Negotin and Zlatibor Regions“ 14th Dicembre 2018 at the Faculty of Architecture University of Belgrade.

Workshops_ participation

Battaglini E., "Community Led Local Development by the perspective of "territorialisation". First international Workshop Innovation & Knowledge for Implementing 'Smart Strategies' in the European Union. The Lesson of the 'Boston Area'. University of Roma Tre, Rome, 5-6 December 2016.

Battaglini E., Truglia F. G., "The socio-territorial development of inner peripheries. Methodological challenges in the post-disaster analysis", V Conferenza nazionale della sezione di Sociologia dell'ambiente e del territorio. Luoghi, attori e innovazione: il valore aggiunto dell'approccio socio-territoriale. Politecnico di Torino, Castello del Valentino. Torino, 1-2 dicembre, 2016.

3rd International Academic Conference „PLACES AND TECHNOLOGIES“ 2016, Belgrade, Serbia, 14-15.4.2016. (Presented and published in paper : Živkovic, J., Djukanovic, Z.& Radosavljevic,U. „Urban design education for placemaking: between cognition and emotion“. in E. Vaništa Lazarevic et. al (eds.) Conference Proceedings ISBN

4th International Academic Conference „PLACES AND TECHNOLOGIES“ 2017 Sarajevo, Bosnia.

International Conference “Culture, Sustainability, and Place: Innovative Approaches for Tourism Development,” Ponta Delgada, Azores, Portugal.

NTNU Sustainability Science Conference 2017 Transitions to Sustainable Systems Trondheim, Norway.

Presentation of the bilateral Italy-Serbia scientific collaboration and the project “Learning Economies”- Collaborative Research for Sustainable Regional Development: Experiences From “Learning Economies” Italy-Serbia Bilateral Project“ at the 5th International Academic Conference „PLACES AND TECHNOLOGIES“ 26-27.4.2018, Belgrade

Workshop progettazione COST Action, COST ACTION – BRIDGE - Bridging Science and Policy for Sustainable Urban Transitions spin off Progetto

Workshop ASVIS FDV Roma Tre - Buone pratiche di rigenerazione territoriale. Workshop interdisciplinare policy-oriented, giugno 2018.

Spin off_UE Research Design Proposals

ERASMUS PLUS 2016 – CAPACITY BUILDING IN HIGHER EDUCATION: “Open Labs and Open GISbased tools for Heritage management HERIGIS (“Earthy Urban Environment: Protection and Design”)

HORIZON 2020 CE-SC5-03-2018 - “Demonstrating systemic urban development for circular and regenerative cities”.

COST ACTION – BRIDGE - Bridging Science and Policy for Sustainable Urban Transitions

Web

<http://www.arh.bg.ac.rs/en/2016/06/11/project-learning-economies-modelling-community-led-local-development-for-the-sustainable-economic-trajectories-of-the-negotin-and-zlatibor-regions/>.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

908(497.11 Неготинска Крајина)
640.443(497.11)
711.4(497.11)

НЕГОТИНСКЕ пивнице : партиципативни урбани
дизајн = Wine cellars of Negotin : participatory urban design
/ аутори, authors Зоран Ђукановић ... [и др.] ; уредници
Зоран Ђукановић и Арналдо Бибо Ђекини = edited by Zoran
Đukanović and Arnaldo Bibo Cecchini. - Београд : Италијански
институт за културу, 2019 (Београд : Gama studio). - 421 стр. :
илустр. ; 21 x 21 cm

Текст на срп. језику и енгл. превод. - Тираж 500.

ISBN 978-86-901492-0-9

1. Уп. ств. насл. 2. Ђукановић, Зоран, 1962- [аутор] [уредник]
а) Урбани развој -- Неготин б) Пивнице -- Неготинска Крајина
в) Неготинска Крајина

COBISS.SR-ID 279504396

Монографија НЕГОТИНСКЕ ПИВНИЦЕ Партиципативни урбани дизајн уредника др Зорана Ђукановића и Арналдо Биба Ђекинија представља резултат вишеструко вредног научног, стручног и уметничког истраживања у области архитектуре, урбанизма и уметности.

Осим што књига пружа детаљно читање и разумевање територије културног предела Неготинских пивница, приказ методологије рада и студентских пројеката на предмету Партиципативни урбани дизајн, монографија представља и могући модел сарадње у којима локални актери, високообразоване институције и међународне организације могу да допринесу остварењу узајамних резултата. Такав модел сарадње може представљати добру праксу и у другим територијама и општинама у Србији и Италији у области регенерације културног наслеђа, али и у областима архитектуре, урбанизма и уметности, користећи архитекте и њихове визије у уметничком обликовању простора.

Извод из рецензије: Ванредни Проф. др Урош Радосављевић
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

Book WINECELLARS OF NEGOTIN Participatory Urban Design edited by Dr. Zoran Đukanović and Arnaldo Bibo Cecchini is the result of valuable scientific, professional and artistic research in the field of architecture, urbanism, and art.

In addition that the book provides a detailed reading and understanding of the territory of the cultural area of the Negotin wine cellars, presentation of the methodology and student projects in the course Participatory Urban Design, the book represents a possible model of cooperation in which local actors, higher education institutions and international organizations can contribute to achieving mutual results. Such a model of cooperation can be a good practice in other territories and municipalities in Serbia and Italy in the field of cultural heritage regeneration, as well as in the fields of architecture, urbanism, and art, using architects and their visions in the artistic design of space.

Review Excerpt: Associate Prof. PhD Uroš Radosavljević
University of Belgrade, Faculty of Architecture

Istituto Italiano di Cultura
Palazzo Italia
Kneza Miloša 56
Tel. +381 11 3629 356
Fax: +381011 3621 411
icbelgrado@steri.it
www.icbelgrado.esteri.it